

OPIKELIJAT TEKSTINTUTKIJAINA

Seija Aalto, Laura Nieminen, Tiina Onikki-Rantajääskö, Päivi Tonteri, Marja Vuorilampi & Liisa Väyrynen (toim.) *Kielen kirja. Tekstintutkimus tutuksi.* Kielen opissa 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos 2000. 192 s. ISBN 951-45-9505-X.

Kielen kirja on neljäs teos Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisusarjassa, jossa julkaistaan opiskelijoiden pienimuotoisia tutkielmia. Sarjassa on ilmestynyt yhteensä seitsemän tekstintutkimuksen, kognitiivisen kielentutkimuksen, nimistöntutkimuksen, keskustelunanalyysin ja kirjoittamisen alalta toimitettua kokoelmaa.

Kielen kirja -teoksessa tutkimuksen kohteena ovat kirjoitetut tekstit. Kokoelman viidessä ensimmäisessä artikkelissa analysoidaan kaunokirjallisuuden kieltä, ja neljä viimeistä artikkelia keskittyvät lehtiteksteihin. Kokoelman tavoitteena on tutus-

tuttaa lukija tekstintutkimuksen eri suuntiin ja osoittaa, kuinka monesta näkökulmasta kirjoitettua kieltä voi lähestyä. Tutkimuskohteet ovat tuttuja — sanat, ideologia, tekstienvälisyys, tapa, jolla kertomus rakentuu —, ja tekstintutkimuksen suuntauksista nousee esille erityisesti kriittinen lingvistiikka. Kirjan esipuheessa todetaankin, että lukijaa halutaan ohjata myös tekstien kriittiseen ja analyttiseen tulkintaan.

Artikkelit ovat yleistajuisia, ja siksi niitä voi, kuten kirjoittajat ehdottavat, ajatella käytettävän virikkeenä tai oheismateriaalina vaikkapa lukion äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa. Media-analyysitunnil-

la lukuhaasteen voi tarjota esimerkiksi LIISA VÄYRYSEN artikkeli mielikuvista, joita Ilta-Sanomien värikäs haastattelu loi vuonna 1998 käydyin arkkipiispanvaalin kolmesta pääehdokkaasta. Nimeämisen ja verbivalintojen lisäksi Väyrynen tarttuu ehdokkaille esitettyihin kysymyksiin ja analysoi, miten ehdokkaat vastaavat, kun heiltä viihteen vuoksi udellaan kiusallisen henkilökohtaisia asioita.

Myös muut lehtitekstien analyysit havainnollistavat kahta sellaista kielenkäytön perusominaisuutta, joista jokainen äidinkielenopettaja varmasti toivoo oppilaidensa tulevan tietoisiksi: kieli antaa mahdollisuuden monenlaiseen ilmaisuun, mutta eri tavoin valitut sanat välittävät erilaisia merkityksiä. KAISA TYNI vertailee eteläpohjalaisen Ilkan ja Helsingin Sanomien tapaa kirjoittaa eläinaktivistien turkistarhaiskuista, ja totuus siitä, ettei uutinen ole objektiivinen, saa Tynin aineistosta uuden todisteen. TIINA LEPISTÖ esittelee kahden Helsingin Sanomissa uutisoidun lapsikaappaustapauksen henkilökuvat, ja PÄIVI TONTERI käsittelee roolisemanttisia valintoja unikoulukeskustelussa, jota käytiin saman lehden mielipidesivuilla vuonna 1998.

Analyyseista raikkaimmat keskittyvät kuitenkin kaunokirjallisuuden kieleen. Esimerkiksi MIKKO PÖNTYKSEN artikkeli Kauko Röyhkän rock-runoista on inspiroiva muistutus siitä, että tekstejäkin voi tarkastella konstruktioina, joilla on paitsi tietty merkitys myös tietty tästä merkityksestä motivoituva kokonaishahmo. Pöntyksen tarkasteltavana on neljä sanoitusta yhteensä kolmelta Röyhkän levyltä, jotka ovat ilmestyneet vuosina 1987 (*Mieluummin vanha kuin aikuinen*), 1990 (*Kaksi koiraa*) ja 1993 (*Jumalten lahja*). Tästä aineistosta Pöntys etsii Röyhkän runojen tekstistrategioita. Analyysi haastaa kuuntelemaan laulujen sanoja uusin korvin ja osoittaa, että rockkin on — totta kai — runoutta, jolla on rakenne.

Kielen kirjoa voi herätellä kielitietoisuuteen myös, kun käsiteltävänä ovat kotimaisen kirjallisuuden klassikot. MARITTA JOKINEN tutkii kokoelmassa sitä, millaisiksi Väinö Linnan *Täällä Pohjantähden alla* -trilogian ensimmäisessä osassa hahmottuvat maan omistusoikeudesta neuvottelevan isännän ja torpparin suhteet. Erityisen mukaansatempaava on Jokisen analyysi sanan *suo* merkityksistä Pohjantähdessä. Kun vuosimies Jussi Koskela ja vanha rovasti sopivat, että Jussi ryhtyy pappilan torppariksi, *suo* viittaa molempien puheessa vielä viljelyskelvottomaan alueeseen, jonka Jussi aikoo raivata pelloksi. Rovastin kuoltua kirkkoherra Salpakari haluaa liittää pelloksi raivatun alueen takaisin pappilan maihin, ja kun Salpakari nimittää aluetta *suoksi*, hänen tarkoituksenaan on vähätellä sen arvoa viljeltävänä maana. Jussi Koskellelle *suo*, joka häneltä otetaan pois, on kuitenkin *puolet* torpan *parhaasta maasta*. Seuraavan torpparisukupolven puheessa sanan merkitys muuttuu suorastaan affektiseksi: kuten Jokinen osoittaa, nuorelle Akseli Koskellelle *suo* tarkoittaa menetettyä maata, joka kuuluu saada takaisin.

TIINA JOENPELLON analyysi Jukka Parkisen lastenkirjasta *Suvi Kinon ja seitsemän enoa* havainnollistaa puolestaan, miten oman kaunokirjallisen perinteen pintapuolinenkin tuntemus voi avartaa lukukokemusta, kun nuori ahmii nykykirjallisuutta. Joenpelto erittelee Parkisen teoksen intertekstuaalisia vihjeitä ja osoittaa, että tekstien välisen yhteyksien taju avaa tämän lastenromaanin lukijalle moniulotteisen kirjallisten viittausten kentän. Suvi Kinoksen taustaksi asettuvat paitsi Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* ja Grimmin veljesten satu *Lumikki ja seitsemän kääpiötä* (etenkin tämän siloisempi Disney-versio) myös joukko länsimaisesta lastenkirjallisuudesta tuttuja orpopyttökertomuksia, joista kaikki eivät ole lainkaan surullisia. Tällaiseen kult-

tuuriseen tekstitietoon Parkkinen luo kytköksiä muun muassa avointen viittausten, nimivariaatioiden ja draamallisen samankaltaisuuden avulla.

Lasten- ja nuortenkirjallisuudesta amentavat kokoelmassa myös LEENA MIKKOLA ja LAURA NIEMINEN. Niemisen artikkelissa katseen kohteena on Marjatta Kurenniemen vuonna 1966 julkaistu fantasiakirja *Onnelin ja Annelin talo*, ja pohdittavana on kysymys siitä, millaisiksi lasten ja aikuisten suhteet teoksessa hahmottuvat. Mikkola taas on tutkinut kahta Eva Illoisen 1980-luvun alussa julkaisemaa *Perri*-kirjaa, jotka kertovat teini-ikäisen päähenkilönsä elämästä 1950-luvun Turussa. Mikkolaa kiinnostavat tämän asetelman kielentämisen tavat sekä muun muassa murteen käytön vaikutus siihen, kuinka läheiseksi lukija voi kokea Perrin maailman.

Kuten esipuhe lupaa, Kielen kirjoja on sopivaa luettavaa kaikille kielestä ja lukemisesta kiinnostuneille. Parhaimmillaan teoksen artikkeleissa toteutuvat myös niin sanotun tutkivan oppimisen periaatteet: liikkeelle lähdetään itselle tärkeästä kysymyksestä, johon aineisto ja sopivasti valittu teoriatausta auttavat oppijaa vastaamaan. Analyysi ei ole kaikissa artikkeleissa yhtä lailla systemaattista, mutta sekä lehtitek-

tien että kaunokirjallisuuden kieltä käsitteleviä kirjoituksia voi varmasti hyödyntää aina, kun kieliopin, sanaston tai tekstin rakenteen tarkastelu halutaan opetuksessa integroida autenttisten tekstien tutkimiseen.

Nuoria fennistejä teos rohkaisee paitsi tutkimaan tekstejä myös kirjoittamaan omaa tutkimuksesta. Kielen opissa -sarjaa toimittavat opiskelijat itse, joten kirjan tekijät harjaantuvat julkaisuprosessissa myös käytännön toimitustyöhön. Kun uusia kokoelmia kirjoitetaan, lukijan työtä toivoisi niissä kuitenkin helpotettavan niin, että teoriaa ja aiempaa tutkimusta esiteltäisiin hie- man enemmän kuin Kielen kirjoja -teoksessa. Nyt kielestä, lukemisesta ja kielentutkimuksesta kiinnostunut lukija jää toisinaan taitavastikin yleistajuistettujen analyysien jälkeen kaipaamaan jotain, mikä liittäisi aineistosta esiteltävät havainnot tiiviimmin johonkin aiemmin sanottuun. Turhia termejä kannattaa aina välttää, mutta kaikki teoria ei vaikeuta ymmärtämistä — joskus voi olla myös päinvastoin. ■

SUVI HONKANEN

Sähköposti: suvi.honkanen@helsinki.fi

KOTIKIELEN SEURAN VERKKOPALVELUT UUDISTUVAT

Kotikielen Seuran ja Virittäjän verkkosivut siirretään kesäkuun alussa uuteen osoitteeseen www.kotikielenseura.fi.

Samalla otetaan käyttöön Virittäjän verkkohakemisto ja uusia sähköpostiosoitteita.

Kotikielen Seuran sihteerin tavoittaa osoitteesta seura@kotikielenseura.fi,

Virittäjän toimitussihteerin osoitteesta virittaja@kotikielenseura.fi ja

verkkosivutoimittajan osoitteesta verkko-virittaja@kotikielenseura.fi.